

**Психикалық дамуы тежелген
мектеп жасына дейінгі
балаларды байланыстырып
сөйлеуге үйретуде ертегілерді
қолдану**

студент:

МАЗМҰНЫ

- КІРІСПЕ
- 1 ПСИХИКАЛЫҚ ДАМУЫ ТЕЖЕЛГЕН МЕКТЕП ЖАСЫНА ДЕЙІНГІ БАЛАЛАРДА БАЙЛАНЫСТЫРЫП СӨЙЛЕУДІ ҚАЛЫПТАСТЫРУ МӘСЕЛЕЛЕРІ
 - 1.1 Психикалық дамуы тежелген балалардың байланыстырып сөйлеу дамуының сипаттамасы
 - 1.2 Байланыстырып сөйлеу туралы түсінік
 - 1.3 Психикалық дамуы тежелген мектеп жасына дейінгі балаларда байланыстырып сөйлеуді қалыптастыру және дамыту ерекшеліктері
- 2 ЕРТЕГІ МЕКТЕП ЖАСЫНА ДЕЙІНГІ БАЛАЛАРДЫҢ БАЙЛАНЫСТЫРЫП СӨЙЛЕУІН ДАМУ ТҰРАЛЫ ҚҰРАЛЫ РЕТІНДЕ
 - 2.1 Мектеп жасына дейінгі балаларды байланыстырып сөйлеуге үйретуде ертегіні қолданудың мүмкіндіктері
 - 2.2 Мектеп жасына дейінгі баланың ертегіні қабылдауы
 - 2.3 Ертегілер арқылы мектеп жасына дейінгі балалардың байланыстырып сөйлеуін дамыту әдістері
- 3 3-5 ЖАСТАҒЫ БАЛАЛАРДЫҢ БАЙЛАНЫСТЫРЫП СӨЙЛЕУ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІНЕ ЕРТЕГІНІҢ ӘСЕРІН ПРАКТИКАЛЫҚ ТҮРДЕ ҚОЛДАНУ
 - 3.1 Байланыстырып сөйлеудің дамуын зерттеудің анықтаушы эксперименті
 - 3.2 Қалыптастырушы эксперимент
 - 3.3 Байланыстырып сөйлеуді дамытуды зерттеудегі бақылау экспериментінің нәтижесі
- ҚОРЫТЫНДЫ
- ҚОЛДАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР ТІЗІМІ

АҚПАРАТ КӨЗДЕР

1 Абдусалямова Э.Ф. Мектеп жасына дейінгі балаларда үйлесімді сөйлеуді дамыту [Мәтін] / Э. Ф. Абдусаламова // мектепке дейінгі педагогика мәселелері. – 2018. – № 5 (15). – 27-29 ББ.

2 Акимова, и.И. мектеп жасына дейінгі балалардың үйлесімді баяндау сөйлеуін дамыту [Мәтін] / И. и. Акимова // жинақта: қазіргі қоғамды дамыту үшін ғылым мен техниканың рөлі мен маңызы. – 2018. – Б.12-14.

3 Андреева, И.Н. Рөлдік ойындар арқылы орта мектеп жасына дейінгі балалардың үйлесімді сөйлеуін дамыту [Мәтін] / И.Н. Андреева, О. в. Глушкова // кітапта:

4 Дудникова, Е.А. Развитие связной речи детей старшего дошкольного возраста [Текст] / Е.А. Дудникова, А.В. Винник, А.А. Шаповалова // В сборнике: Педагогическое мастерство и современные педагогические технологии. – 2018. – С. 199-202.

5 Зимняя, И.А. Педагогическая психология [Текст] / И.А. Зимняя. – М.: Логос, 2016. – 384 с.

КІРІСПЕ

- Дипломдық жұмыстың мақсаты – психикалық дамуы тежелген мектеп жасына дейінгі балаларды байланыстырып сөйлеуге үйретуде ертегілерді қолдану әдістерін зерттеу.
- Міндеті:
 - 1) мектеп жасына дейінгі балаларда когерентті сөйлеуді дамыту мәселесі бойынша әдеби дереккөздерді нормада және ПДТ-мен зерттеу.
 - 2) ТПДТ бар мектеп жасына дейінгі балаларда үйлесімді сөйлеу дағдыларының қалыптасу деңгейін зерттеу.
 - 3) үйлесімді сөйлеуді қалыптастыру бойынша түзету жұмысының бағдарламасын әзірлеу.
- Зерттеудің мақсаттары мен міндеттерін шешу үшін келесі әдістер қолданылды: психологиялық-педагогикалық әдебиеттерді талдау, педагогикалық тәжірибені жалпылау, үйлесімді сөйлеу дағдыларының қалыптасу деңгейін диагностикалау.

ТАҚЫРЫПТЫҢ ӨЗЕКТІЛІГІ

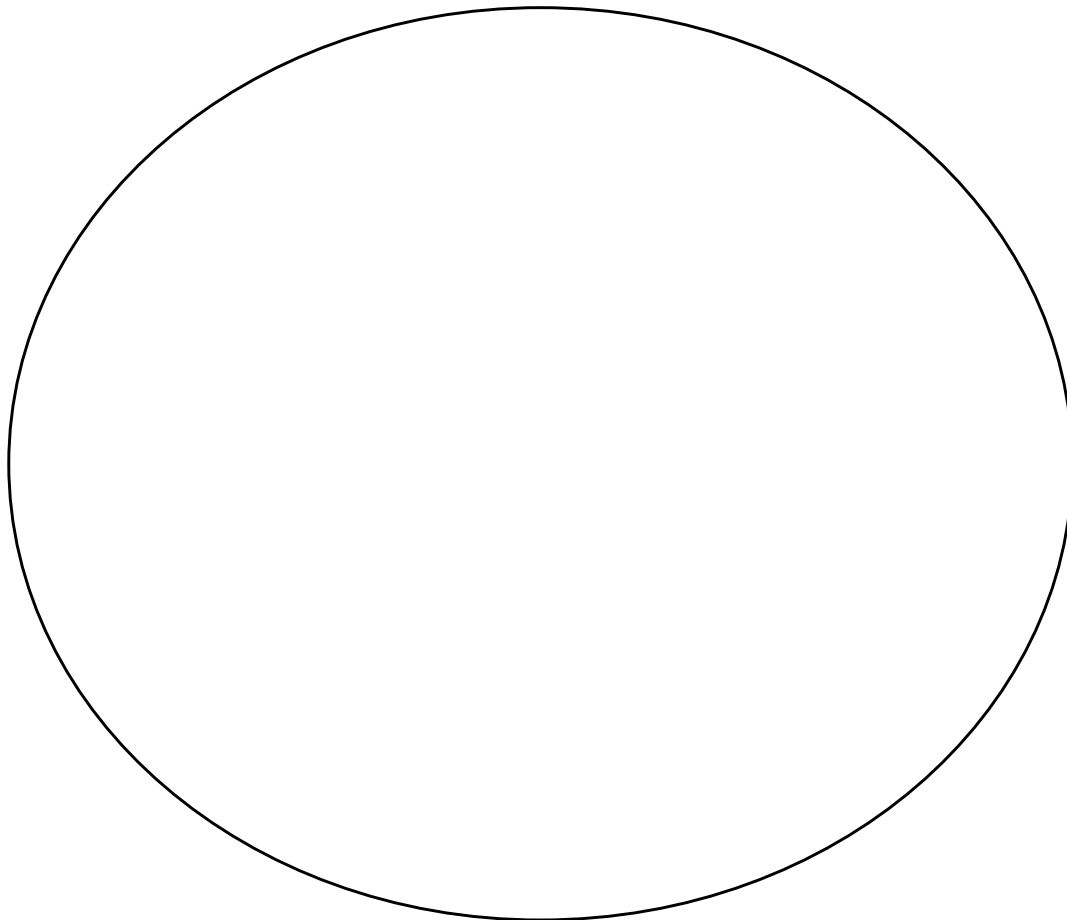
- Тақырыптың өзектілігі. Көптеген басқа ғалымдар өз жұмыстарында ПДТ бар мектеп жасына дейінгі балалардың сөйлеуіне қатысты зерттеулерінің нәтижелерін көрсетті. Мәселен, мысалы, сарапшылар психикалық дамуы тежелген балаларда сөйлеудің бұзылуы лексикалық, грамматикалық және фонетикалық-фонологиялық қателіктер түрінде көрінетінін атап өтті. Мамандар ПДТ бар баланың сөйлеуіндегі көптеген қателіктерге ерекше назар аударады, ал "семантикалық ақау" сөйлеу бұзылысының құрылымындағы жетекші буын болып табылады.
- Алайда, психикалық дамуы тежелген мектеп жасына дейінгі балалардың сөйлеуін зерттеу саласында үлкен тәжірибе жинақталғанына қарамастан, олардың үйлесімді сөйлеуінің дамуын талдау мәселелері жеткілікті түрде қамтылмаған. Бұл санаттағы балалармен жұмыс істейтін мамандарды қанағаттандыра алмайтыны анық.
- Психикалық дамуы тежелген мектеп жасына дейінгі балалардың үйлесімді сөйлеуін дамыту мәселесін мұқият зерттеу қажет. Бұл біздің зерттеуіміздің өзектілігін анықтады.

- Зерттеу нысаны – ПДТ бар мектеп жасына дейінгі балаларда үйлесімді сөйлеу.
- Зерттеудің пәні – ПДТ бар мектеп жасына дейінгі балаларда үйлесімді сөйлеуді қалыптастырудың диагностикасы мен әдістері.
- Зерттеу гипотезасы: ұсынылған түзету бағдарламасы мектеп жасына дейінгі балаларда сөйлеудің даму деңгейін жоғарылатады деп болжануда.
- Дипломдық жұмыстың мақсаты – психикалық дамуы тежелген мектеп жасына дейінгі балаларды байланыстырып сөйлеуге үйретуде ертегілерді қолдану әдістерін зерттеу.
- Міндеті:
 - 1) мектеп жасына дейінгі балаларда когерентті сөйлеуді дамыту мәселесі бойынша әдеби дереккөздерді нормада және ПДТ-мен зерттеу.
 - 2) ПДТ бар мектеп жасына дейінгі балаларда үйлесімді сөйлеу дағдыларының қалыптасу деңгейін зерттеу.
 - 3) үйлесімді сөйлеуді қалыптастыру бойынша түзету жұмысының бағдарламасын әзірлеу.
- Зерттеудің мақсаттары мен міндеттерін шешу үшін келесі әдістер қолданылды: психологиялық-педагогикалық әдебиеттерді талдау, педагогикалық тәжірибені жалпылау, үйлесімді сөйлеу дағдыларының қалыптасу деңгейін диагностикалау.

ПСИХИКАЛЫҚ ДАМУЫ ТЕЖЕЛГЕН МЕКТЕП ЖАСЫНА ДЕЙІНГІ БАЛАЛАРДА БАЙЛАНЫСТЫРЫП СӨЙЛЕУДІ ҚАЛЫПТАСТЫРУ МӘСЕЛЕЛЕРІ

- Мектепке дейінгі жас – баланың психикалық және жеке дамуындағы маңызды кезең. Қарастырылып отырған жас кезеңі тек одан әрі дамумен ғана емес, сонымен бірге баланың жеке басының сәтті дамуы үшін қажетті танымдық белсенділігі мен жеке басының айтарлықтай өзгеруімен байланысты. Мектепке дейінгі жаста қалыпты дамып келе жатқан баланың бүкіл психикалық дамуында үлкен өзгерістер болады.
- Мектепке дейінгі жас – сөйлеудің қарқынды даму кезеңі, бұл оны қолданудың әр түрлі тәсілдерімен, сөйлеудің әр түрлі функцияларымен, тіл құбылыстарына максималды сезімталдық пен Тіл элементтерімен, сөзжасаммен бастамашыл тәжірибе жасау уақыты. Сөйлеу белсенділігін арттыру қарым-қатынас пен әлемді түсіну саласын кеңейту арқылы басталады. Мектеп жасына дейінгі бала тар отбасылық ортадан асып түседі. Ол бейтаныс адамдармен сөйлеседі, қонақтар да, автобустағы бейтаныс адамдар да, балалар мекемелерінің, студиялардың, үйірмелердің тәрбиешілері және т.б. Ол құрдастарымен сөйлеседі, достар мен ойын серіктестерін табады, олармен іс-әрекеттің жоспарлары мен ережелері туралы келіссөздер жүргізеді. Мұның бәрі бай, алуан түрлі және дәл сөйлеуге қойылатын талаптарды қояды, әйтпесе өзара түсіністік болмайды.

1.2 Байланыстырып сөйлеу туралы түсінік

Бірінші тарау бойынша қорытындылай келе

• Когерентті сөйлеудің дамуы мектеп жасына дейінгі балалардың өз іс-әрекеттерін орындау қабілетімен тығыз байланысты. Вербализация немесе басқаша айтқанда – бұл мектеп жасына дейінгі баланың мәлімдеменін анықтығы мен дұрыстығын, сондай-ақ грамматикалық және лексикалық дизайнын ескере отырып, жүзеге асырылатын нәрсені түсіндіру мүмкіндігі. Қызметтің толықтығының негізгі көрсеткіші 90% жағдайда ЖҚА бар балаларда, ал айқын нысанда – 70% жағдайда бұзылады. Мұндай балалардағы сөйлеу және объективті әрекеттерді үйлестірудегі қиындықтар көбінесе сөйлеу мен әрекет арасындағы өрескел диссоциация түрінде болады [16, 71-бет].

Қорытындылай келе, осы ережені ескере отырып, психикалық дамуы тежелген бастауыш мектеп жасына дейінгі балалармен түзету-дамыту жұмыстарын жүзеге асыру бойынша жұмыс барабар түзету-педагогикалық әсерлерді қолдану арқылы қалыптасады.

ЕРТЕГІ МЕКТЕП ЖАСЫНА ДЕЙІНГІ БАЛАЛАРДЫҢ БАЙЛАНЫСТЫРЫП СӨЙЛЕУІН ДАМЫТУ ҚҰРАЛЫ РЕТІНДЕ

- Ертегі, халық ертегісі, баяндау фольклорлық жанры бар. Бұл тек ауызша жеткізу арқылы ұрпақтан-ұрпаққа берілетін әңгіме.
- Ертегі әңгіме ретінде сипатталады, яғни ол баяндау жанрларына жатады. Бұл белгі әлі шешуші емес, өйткені ертегілерге жатпайтын басқа баяндау жанрлары (эпос, баллада) бар. «Ертегі» сөзі айтылатын нәрсені білдіреді. Бұл дегеніміз, халық ертегіні баяндау жанры ретінде қабылдайды.
- Ертегінің ең ірі зерттеушісі және жинаушысы А. и. Никифоров жинау әдістемесімен көп жұмыс жасады. Ол ертегіні форма ретінде қарастыратын бірнеше арнайы жұмыстар шығарды.
- Никифоров берген анықтамада: «Ертегілер – бұл күнделікті мағынада ерекше оқиғаларға ие (фантастикалық, Ғажайып немесе күнделікті) және арнайы композициялық-стилистикалық құрылымымен ерекшеленетін ойын-сауық мақсатында халық арасында болатын ауызша әңгімелер».
- Бұл анықтама қысқа формулада көрсетілген ертегіні ғылыми түсінудің нәтижесі болып табылады. Мұнда ертегіні сипаттайтын барлық негізгі белгілер берілген.

3-5 ЖАСТАҒЫ БАЛАЛАРДЫҢ БАЙЛАНЫСТЫРЫП СӨЙЛЕУ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІНЕ ЕРТЕГІНІҢ ӘСЕРІН ПРАКТИКАЛЫҚ ТҮРДЕ ҚОЛДАНУ

- Эксперименттік зерттеу үшін біз сөйлеудің даму деңгейін және орта мектеп жасына дейінгі балалардың үйлесімді сөйлеуін дамытуға суреттерден әңгімелеуді оқытудың әсерін анықтайтын әдістерді таңдадық.
- №1 әдіс. Балалардың сөздік қорын үйрену. Г. А. Урунтаева, Ю. А. Афонкина. [36]
- № 2 әдіс. Сөйлеу байланысын зерттеу. Сөйлеудің сөздік құрамы. Сөйлем түрлері. Г. А. Урунтаева, Ю.А. Афонкина.
- № 3 әдіс. Жекеше және көпше зат есімдердің қолданылуын зерттеу. О. С. Ушакова, Е. М. Струнина.
- Эксперименттік зерттеу орта топта жүргізілді: эксперименттік №1, Бақылау №2, балалардың жасы 3-5 жас, 2022/2023 оқу жылы ішінде (қазан - наурыз). Бір және басқа топтағы балалар саны 12 адамды құрады. Тізім қоса беріледі.
- №1 әдіс. Балалардың сөздік қорын үйрену.

Эксперименттік топтың деректері

№	Баланың аты	Заттың атауы	Бөлімнің атауы	Қасиеттері	Ұпайлар саны даму деңгейі
1	Айболат	+		+	2С
2	Аружан	+			1Н
3	Бауыржан	+			1Н
4	Гүлназ	+		+	2С
5	Данияр	+		+	2С
6	Жансая	+			1Н
7	Иса	+		+	2С
8	Камшат	+	+		2С
9	Мадина	+		+	2С
10	Нұрсұлтан	+		+	2С
11	Орынша	+			1Н
12	Рухия	+	+	+	3В

- Зерттелетін топтарды салыстыру кезінде біз келесі нәтижелерді аламыз:
- Қорытынды: жыл басындағы балалардың сөздік қорын зерттеуді талдау нәтижелері екі топтағы барлық балалардың заттарды дұрыс атайтынын көрсетті, пәннің бөліктерін бөлектеу қиынға соғады; эксперименттік және бақылау тобының балалары заттардың қасиеттерін жақсы біледі. Балалардың пәннің атауы, олардың бөліктері мен қасиеттері туралы білімдерін шамамен бірдей деп санауға болады.

ҚОРЫТЫНДЫ

- Сонымен, бұл жұмыс кіріспеден, үш тараудан және қорытындыдан тұрады. Бірінші тарауда біз зерттеудің психологиялық-педагогикалық негіздерін, сөйлеудің негізгі функцияларын, сөйлеу түрлерін, балада сөйлеудің пайда болуы мен даму кезеңдерін қарастырдық. Біз сезімдер мен қабылдаулар әлемді танудың алғашқы кезеңі деп тұжырымдадық. Сыртқы сезім мүшелері-таным құралы, ал баланың сөйлеуін дамытуда олар басты рөл атқарады. Заттарды дұрыс қабылдау-бұл негізгі ақыл-ой жұмысы.
- Сөйлеудің дамуы баланың ойлауының дамуымен тығыз байланысты болуы керек. Тілді, оның грамматикалық құрылымын игеру балаларға еркін ойлауға, сұрауға, қорытынды жасауға, заттар мен құбылыстар арасындағы Әртүрлі байланыстарды көрсетуге мүмкіндік береді. Біртұтас мәлімдеме түрлерін қарастырдық. Мектеп жасына дейінгі балалардың үйлесімді сөйлеуінің дамуы сөйлеудің басқа жақтарының дамуымен тығыз байланысты екенін атап өтуге болады: фонетикалық, лексикалық, грамматикалық. Сөздің семантикалық жағымен жұмыс істеуге басымдық беру керек.

ҚОРЫТЫНДЫ

- Ертегілерді қолдана отырып сабақтарда үйлесімді сөйлеуді дамыту орталық орындардың бірін алуы керек. Жарқын бейнелерді балалар эмоционалды түрде қабылдайды, олардың қиялын, қиялын оятады, байқағыштық пен айналасындағыларға деген қызығушылықты дамытады, балалардың сөйлеуін дамытудың сарқылмас көзі болып табылады.
- Бұл тарауда біз авторлардың шығармаларына сүйендік: А.В.Запорожец, Я.В.Пропп, Л.Б.Фесюкова және т. б.

Қорытынды

- Үшінші тарауда - біздің жұмысымыздың эксперименттік бөлімінде Біз бақылау және эксперименттік топта орта мектеп жасына дейінгі балаларда когерентті сөйлеуді дамыту бойынша алдын ала диагностика жүргіздік. Алынған нәтижелер бойынша қорытынды жасай отырып, біз ертегілер арқылы үйлесімді сөйлеуді дамыту бойынша жұмыс дайындадық және жүргіздік.
- Эксперименттің қалыптастырушы бөлігінен кейін біз екі топқа да бақылау диагностикасын жүргіздік.
- Біздің эксперимент нәтижесінде келесі нәтижелер алынды: тілдің даму деңгейі орташадан жоғары балалар саны өсті, 8,3% болды, 33,35% - 41,65% болды. Сөйлеудің даму деңгейі орташа деңгейден төмен балалардың айтарлықтай төмендеуі байқалады. Анықтама экспериментінен кейін 33,35%, 8,3% болды. Балалардың орташа деңгейі 58,35% құрады.
- Бақылау тобында айтарлықтай өзгерістер байқалмайды. Сөйлеудің даму деңгейі орташа деңгейден жоғары балалар саны эксперимент кезінде 16,65%, жыл соңында - 25% құрады. Сөйлеуді дамыту деңгейі орташадан төмен балалар 33,35%, 16,7% -25% болды.

Назарларыңызға рахмет!!!